

هەنگ زوو زوو گەنج دەبیتەو

د. پەرشنگ عەبدول مەحمەد

كاتیك مرۆف بەتەمەندا دەچیت كۆنەندامی بەرگری بێهێز دەبیت و تووشی كۆمەلێك نەخۆشی دەبیت، بەهۆی شكاندن چەند پرۆتینیکی لەش كە توانای تازەكردنەوهیان نییە، لەهەنگدا هەمان پرۆسە پرودەدات، بەلام دەتوانیت بۆ چەند جارێك خۆی گەنج بكاتەو و كۆنەندامی بەرگری بەهێز بكاتەو.

تایبەتەندییە بۆ مرۆف بگۆژنەو، بەتایبەتی ئەوانەى تووشى هەندىك نەخۆشى وەك ئەلزایمەر و پاركىنسۆن بوون و بەتەمەن.

هەنگە ئىشكەرەكان دواى -3 4 هەفتە پىردەبن، ئەگەر لەو ماوەیەدا لەشمانەكاندا بۆمبەنەو ئەوا هەنگوینەكەیان بەرەو خراپى دەپوات، كاتێك كە سەرقالى شاهەنگ و لارقەكان دەبن، هەست بەلاوازی دەكەن، لەبەرئەوێە كە دەچنە دەرەوێەى شانەكان و دەست دەكەن بەهەلمزینی

هەلالەى گولەكان بەوگۆرانە كۆنەندامی بەرگریان بەهێز دەبیتەو و خۆیان گەنج دەكەنەو، ئەگەر وا نەبیت ئەوا دواى ئەو ماوەیە بێهێز دەبن و تووشى نەخۆشیە مشەخۆرییەكان دەبن و مێشكیان زیانى پێدەكەوێت و كۆتایی بەژیانیان دێت.

ئەمە ماوەیەكى زۆر كەم دەخایەنیت، چونكە خێرا خۆی گۆرچ دەكاتەو و تا بۆ 10 مانگی دیکە بەرگە بگریت.

ئەم زانیارییە لەلایەن گرو ئامدام

GRO-Amdam لـزانكۆى ئۆسۈلۈك بەشى environment and Bioscience دەست كەتۈۋە كە دەيانەۋىت بزانن چۆن تەمەن لەلايەن ھەنگەۋە وا رېكخراۋە، ئامدام ھەموو ھەنگە ئىشكەرەكانى دەركرده دەرەۋەى شانەكان تا ھەنگە نىرەكان -بى ئىشەكان- بىمىننەۋە بۆئەۋەى ئىشى شاھەنگ و ئىشى ناۋ شانەكە بكن دەستىكرده بەچاۋدىرېكردى ھىزى كۆئەندامى بەرگرى و بۆى دەرکەوت كاتىك كە ھەنگەكان كۆئەندامى بەرگرىان بېھىز دەبىت لەشيان فېتولۇجىنېن vitollogenine دەرەدات بۆ بەھىزبون.

فېتولۇجىنېن برىتېيە لەجۆرىك پىرۆتىن كە ماددەى زىكى ھەلگرتوۋە و دەتوانىت بەسەر ماددەى ھىمۆسايىتىن Hemocytin دا زالبىت ئەۋىش بەھۆى چەند مىكانىزىمىكەۋە لەگەل كۆئەندامى بەرگرىدا ئەنجامى دەدات و ناھىلىت ھەنگ بەرەۋە تەمەن پروت، ھەرۋەھا يارمەتى ھەنگ دەدات لەكەمكردەۋەى كارىگەرى ئەۋە ماددە ژەھراۋىيانەى كە لەدرەختەكانەۋە دەرەدەچىت ۋەك ماددەى پاراكۋات paraquat كە دەچىتە خانەكانى مېشكەۋە ۋەھمان ماددەشە كە مۇق توۋشى نەخۆشى پاركىنسۆن دەكات، ئەم ماددە ژەھراۋىيە لەگەل ئۆكسىجىندا يەكەدەگرىت و يەكسەر كاردەكاتە سەر پىرۆتىنەكان و DNA دىۋارى خانەكانى لەش و زىيانان پىدەگەيەنىت و مۇق توۋشى پىرىيەتى و بېھىزى كۆئەندامى بەرگرى دەكات، لەبەرئەۋە پىۋىستمان بەماددەى ئەنتىئۆكسىدانت antioxidant ھەيە بۆئەۋەى دژى

ئەم كىدارە كارىكات. بۆيان دەرکەوت ئەگەر ماددەى ئەنتىئۆكسىدانت زۆر بىت، ئەۋا پىرۆتىنى فېتولۇجىنېن بەھىز دەبىت، لەمكاتەدا تىكچۈنى خانەكانى لەش و مېشكى مۇق كەمدەبىتەۋە و كەمتر زىانمەند دەبىت.

ئامدام بۆى دەرکەوت ھۆرمۆنى جىۋىنىال Juvenile كە ھۆرمۆنى گەنجىتېيە لەھەنگدا كاردەكاتە سەر گەنجكردەۋەى.

تا ھەنگ كارەكەى بگۆرپىت زوۋ زوۋ پىرۆسەى گەنج بوۋنەۋەى دوۋبارە دەبىتەۋە، ئەۋگۆرپىنى ئىشە كاردەكاتە سەر رېژەى دەرەدانى ئەۋ ھۆرمۆنانەى تايىبەتن بەگەنجبوۋنەۋە.

لەزىندەۋەردا ھۆرمۆنىك ھەيە بۆ ھەلسۆكەوت و پىشكەۋتنى ئەۋ زىندەۋەرە، بەلام لەھەنگدا فېتولۇجىنېن ئەم رۆل دەبىنېت، ئەگەر ئەم ماددەيە لەھەنگدا كەمبىتەۋە ئەۋا ھەنگ تۋاناي ھەلمزىنى نامىنېت و تۋاناي نىيە زىمانى دەرھىنېت و بىتە دەرەۋە بۆ ھەلمزىنى شەكراۋ.

ھەرۋەھا ئامدام بەھۆى جىن و تەكنۆلۇژىيە نوپۋە ۋەك دانانى شاشەى كۆمپىوتەر بۆ پىشاندانى ھەنگەكان كە چۆن ئاۋى شەكراۋ ھەلمزىن، سەرقالى دەستكەۋتنى زانىارى زىاترە لەسەر ئەۋ جۆرە ھۆرمۆنانە.

ھەنگە مەستەكان

يەكك لـەۋ دىاردە سەيرانەى كە لەھەنگدايە دىاردەى سەرخۆش بوۋن يان مەست بوۋنە، ئەۋ ھەنگەى توۋشى ئەم بارە دەبىت ھۆكارەكەى دەگەرپىتەۋە بۆلىستەنەۋە ماددەى ئىستانتۆل كە ماددەيە كە لەدۋاى ترشانى بەرى پىگەيشتۋى ھەندىك

روۋەك لەسروششتدا دروست دەبىت، ئەۋ ھەنگە كاتىك بەزىمانى بەشېك لەۋ ماددەيە دەلىسېتەۋە بەتەۋاۋى ۋەك مۇق مەست دەبىت، دەشېت بۆ ماۋەى چلو ھەشت سەعات كارىگەرى ئەۋ ماددەيە لەجەستەيدا بىمىنېتەۋە، ئەۋ ھەنگەى توۋشى ئەم سەرپىچىيە دەبىت دەبىتە ھەنگىكى شەرانگىزۋ زەرەرمەند، چۈنكە ئەگەرپى پىبىرېت بۆ ناۋ شانەكەيان بگەرپىتەۋە ئەۋا ھەنگىنى ناۋ شانەكە تىكەدات و ئەۋ ماددە ئىستانتۆلەى كە خواردوۋىيەتى لەناۋ ھەنگىنەكەدا بەتالدەكاتەۋە بەمەش ھەنگىنەكە ژەھراۋى دەبىت، زاناکان بەدرېزايى 30 سال سەرسامى پرودانى ئەم دىاردەيە بوۋن، دۋاى چاۋدىرېكردى وردو درېزخايەن بۆيان دەرکەوت لەھەر شانەيەكى ھەنگدا ژمارەيەك ھەنگ وان ۋەك ئامىرى رادار كار دەكەن ھەر كە ھەنگىكى مەست لەشانەى ھەنگىنەكەيان نىك بىتەۋە پاستەۋخۇ بۆنى دەكەن و دەيكورن يان لەشانەكەى دوور دەخەنەۋە ئەۋىش بۆ رېگرتن لەژەھراۋى بوۋنى ھەنگىنەكەيان. ئەۋ ھەنگەى مەست دەبىت دەبىتە ھەنگىكى بەدناۋ لەنىۋ گروپەكەيدا بۆيە رى نادەن لەشانەكە نىك بىتەۋە تا ئەۋكاتەى دىتەۋە ھۆش خۆى ۋە ھەنگە پاسەوانەكان دلنبا دەبن لەنەمانى كارىگەرى ئەۋە ماددەيەى بۆتە ھۆى مەست بوۋنى و ئەۋكاتە رى دەدەن بىتە ژوورەۋە، بەلام ئەگەر چەند جارىك ئەۋ رەفتارەى دوۋبارە كىردەۋە، ئەۋا قاجى دەشكىن و بەيەكجارەكى رى ھاتنە ناۋ شانەكەى لىدەگرن.